

Landschapsbeheer - behouden en scheppen

R. J. Benthem

oud-inspecteur Staatsbosbeheer

Het kennismaken van de vorenstaande bijdragen over de *nationale landschappen* geeft mij aanleiding tot een opmerking vóóraf over het vraagstuk van de landschapsontwikkeling in het algemeen.

Verlies aan natuurwaarden en nivellering van landschappelijke verscheidenheid vereisen uiteraard een beleid waarin het voortbestaan van waardevolle terreinen en landschapstypen een voornaam plaats inneemt. Door aankopen en wettelijke regelingen is daarmee gedurende ruim driekwart eeuw ook veel bereikt. Dat echter door de maatschappelijke veranderingen van de laatste decennia deze werkwijze niet meer voldoende waarborgen biedt is eveneens duidelijk. Het tempo waarin het buitengebied van gedaante verandert vergt inderdaad thans een aanpak waarbij het karakter van een aantal voor ons land kenmerkende landschapstypen door beheersmaatregelen behouden blijft. Het instellen van *nationale landschappen* is daartoe een middel, dat, in min of meer vergelijkbare vorm, ook elders in Europa tot resultaten heeft geleid. Terecht zien daarom thans veel milieubewuste landgenoten het tot stand komen ervan met hoop en verlangen tegemoet.

Het valt echter naar mijn oordeel te betreuren, dat door de strijd om het behoud van het elgen karakter van deze gebieden, die in totaal circa 15% van ons land beslaan, de noodzaak van landschapsbeheer en landschapsverbetering in het overige buitengebied niet of nauwelijks wordt on-

derkend. Een landschapsbeheer waarin vooral het *scheppen* van "leefbaar" landschap, mede afgestemd op de behoeften van een verstedelijkte samenleving, een grote plaats dient in te nemen. De regeringsvoornemens tot uitbreiding van het bosbezit zouden zulk een landschapsvernieuwing in belangrijke mate kunnen bevorderen. Een dergelijke benadering van de landschapsproblematiek is ook meer in overeenstemming met de Nederlandse traditie. Immers aan de *creatieve* aanpak van vroegere geslachten danken wij de grote verscheidenheid die ons landschap ook nu nog kenmerkt. Door een te eenzijdig op *behoud* gericht beleid van de zijde van de natuurbescherming dreigt m.i. het gevaar dat verschillende anders gerichte krachten in onze samenleving meer "vrije hand" in het overige, d.w.z. in het overgrote deel van het landelijk gebied zullen opeisen. En daardoor groeit het gevaar dat de "nationale landschappen" geïsoleerde objecten in een geheel anders gestructureerd stramien zullen worden: de "bloembakken", waarvan in het artikel van Van Genne wordt gesproken.

Behalve een doelgericht beheer voor het "levend houden" van de "nationale landschappen" zal er een landschapsbeheer moeten komen voor het gehele landelijk gebied. Als de georganiseerde natuurbescherming zich dat tot taak stelt kan een verder verlies aan landschappelijke verscheidenheid wellicht worden beperkt. Een verlies dat, ondanks het voortbestaan van een aantal historisch gegroeide cultuurlandschappen in toe-

komstige "nationale landschappen", anders niet kan worden voorkomen. In vroegere publicaties heb ik er reeds op gewezen, dat een in te stellen Nationale Raad voor het Landschapsbeheer, gesteund door Provinciale Raden, zich over de totaliteit van landschapsbehoud en landschapsontwikkeling zou moeten buigen.

Reagerend op de bijdragen over de nationale landschappen in dit speciale nummer van het Nederlands Bosbouw tijdschrift wijs ik allereerst op het artikel van Van der Kloet, die reeds in de ondertitel van zijn stuk: "Tien jaren denken, praten, schrijven en (weinig) doen", een bondig oordeel uitspreekt over zijn ervaringen met deze materie. Als initiatiefnemer tot het instellen van "nationale landschapsparken" in ons land is hij wellicht beter dan iemand anders in staat verslag te doen van de ontwikkelingen in deze afgelopen tien jaren. In een zakelijk betoog analyseert hij de oorzaken van het tot nu toe weinig succesvolle verloop, daarbij wijzend op de Hollandse degelijkheid bij de voorbereiding, die duidelijk afsteekt bij bijvoorbeeld de stichting van de Duitse natuurparken. Die kwamen wel snel van de grond. Zij het wellicht juridisch en financieel minder hecht gefundeerd. Inderdaad, ook naar mijn mening is deze aanpak met lijvige rapporten, nota's, eindeloze discussies en ingewikkelde procedures een van de voornaamste oorzaken van het trage verloop en van de nog altijd bestaande weerstanden. Naast een kennelijk minder gelukkige voorlichting.

Ten aanzien van de naamgeving deel ik echter zijn standpunt niet. Binnen het Staatsbosbeheer bestond inderdaad in 1970 reeds verschil van mening over het al of niet lanceren van de naam "nationaal landschapspark". Sommigen gaven ook toen al de voorkeur aan het begrip "nationaal landschap", een naam die ook elders in de wereld (o.a. bij de natuurbescherming in Nieuw Zeeland) wordt gebruikt.

Tegen het begrip "park" werd o.a. aangevoerd, dat dit in ons taalgebruik een andere gevoelswaarde heeft en andere associaties oproept dan bijvoorbeeld in de Engels-sprekende wereld het geval is. Maar de voorstanders van de "park"-conceptie wonnen. Met alle schadelijke gevolgen van dien. Men had lering kunnen trekken uit de poging die reeds jaren tevoren door de particuliere natuurbescherming was gedaan om de idee van een nationaal "park" in Noord-oost-Twente (dus ook in een oud agrarisch landschap) ingang te doen vinden. Een poging die ook toen reeds grote weerstanden oproep in landbouwkringen en ook op niets is uitgelopen.

Natuurlijk kan men, nu na tien jaren de naam "nationaal landschap" toch wordt ingevoerd, niet terstond een milder stemming bij de tegenstanders verwachten. Daarvoor is er reeds te veel en te lang op handige wijze misbruik gemaakt van de verkeerd gekozen naamgeving.

Ook zou het natuurlijk onjuist zijn om alle verzet tegen het streven naar voortbestaan en aanpassing van onze historisch gegroeide cultuurlandschappen op rekening te schuiven van die naamgeving. De andere oorzaken die Van der Kloet aanvoert voor de trage gang van zaken tot dusver - ik zei het reeds - onderschrijf ik volledig. Maar hij onderschat de politieke en psychologische gevolgen van

het "landschapspark-*imago*". Hopelijk groeit er geleidelijk aan toch een beter inzicht en begrip voor het behoud van de oude cultuurlandschappen, waarvoor de Contact Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming reeds aan het eind van de veertiger jaren een werkgroep in het leven riep, die over de verspreiding en de waarde ervan rapporteerde.

Laten wij thans, om met Van der Kloet te spreken: "park of geen park" trachten een praktische en snelle weg naar realisatie te vinden.

Ook Van Genne geeft in zijn bijdrage een interessant overzicht van de voorgeschiedenis van het beleid met betrekking tot de nationale landschappen. Voorts wijst hij enerzijds op het dynamische karakter van het cultuurlandschap en anderzijds op de toegenomen belangstelling voor de waarden van natuur en landschap bij hen die de belangen van de openluchtrecreatie en het tourisme behartigen. Instructief is ook het overzicht van de geselecteerde gebieden en de opstelling die de Commissie Verhoeve geeft van de elementen van het beheers- en ontwikkelingsprogramma voor de nationale landschappen. In mijn inleidende beschouwing pleitte ik voor een vorm van landschapsbeheer voor het gehele landelijke gebied. In een samenvatting die Van Genne geeft van de reacties op het eindadvies van de Commissie Verhoeve blijkt de gedachte voor een meeromvattende zorg (beheer) ook buiten de nationale landschappen, bij meerderen te leven, gezien de uitspraak: "Het nationale landschappenbeleid wordt positief beoordeeld, doch zou zich over het gehele land dienen uit te strekken". Ik teken daarbij aan, dat, naar mijn oordeel, in de nationale landschappen het beheer meer nadruk zal moeten leggen op

het voortbestaan van aanwezige karakteristieke elementen en de versterking daarvan. Met daarnaast uiteraard de noodzakelijke aanpassing aan de zich ontwikkelende landbouwbedrijfsvoering. Buiten de nationale landschappen daarentegen dient het accent veelal meer op het *scheppen* van nieuwe elementen te liggen.

De Drentse Gedeputeerde Huijzinga begint zijn korte bijdrage over de wenselijkheden en mogelijkheden van een "landschapspark" in Drenthe met de vraag: "Is een landschapspark in Drenthe wenselijk?" Zijn "zeer persoonlijk antwoord" daarop is "neen". En dit antwoord blijkt te zijn bepaald door de toevoeging "park", waarbij hij erop wijst hoe geladen het woord park in deze samenstelling is en welke weerstanden het, terecht of onterecht, oproept.

Commentaar op zijn "*cri de coeur*" laat ik achterwege na hetgeen ik hierover reeds in mijn reactie op de bijdrage van Van der Kloet opmerkte.

Aangezien Zuidwest-Drenthe op de lijst van nationale landschappen prijkt, gaat hij in op de bestuurlijke aspecten die bij een verder voortschrijden van de hiervoor nodige procedures een rol spelen. Hij pleit daarbij, zeer terecht, voor duidelijkheid ten aanzien van de betrokkenen, zowel wat betreft inrichting, beheer als gebiedsbe grenzing. Ik deel die mening want wil een "nationaal landschap" slagen en weerklank vinden in de betrokken streek dan dient met name aan de voorlichting, aan het inschakelen van de plaatselijke bevolking, alsook aan de financiële aspecten veel meer aandacht te worden besteed.

Nà het vele werk dat er voor Zuidwest-Drenthe in het kader van het streekplan en in dat van de ruilverkaveling is verricht moet naar mijn oordeel het instellen van

een nationaal landschap in dat gebied als een logisch sluitstuk worden gezien.

Bemoedigend in zijn slotsom is het artikel van Bosch, waarin de ervaringen over vijf jaar Proefgebied Nationaal Landschap Noordwest-Overijssel staan beschreven. Ook deze auteur verwerpt de naam "landschapspark".

Na een aanvankelijk wat verwarrende ontwikkeling werd in dit proefgebied tot een andere werkwijze besloten. Daarbij heeft men zich beperkt tot alléén die activiteiten welke tot concrete maatregelen leiden. Welnu, de resultaten daarvan blijken dusdanig, dat deze praktische aanpak naar mijn mening als richting gevend voor de andere nationale landschappen kan worden aanbevolen. Door tastbare voorbeelden op velerlei gebied, die het karakter van het landschap versterken en het landschapsbeeld ten goede komen, ontstaat begrip en medewerking

bij de plaatselijke bevolking. Kenmerkend is de zinsnede in het verhaal van Bosch: "Nu al kijken bewoners van buiten het proefgebied jaloers naar hun collega's in het gebied die voor alle mogelijke projecten financiële steun kunnen krijgen. Het staat onomstotelijk vast: onderdeel uitmaken van een Nationaal Landschap heeft tot nu toe alleen maar voordelen opgeleverd, over nadelen praat men niet eens meer. Wie weet wordt daarom straks met steun van de hele bevolking het voorlopige proefgebied uitgebreid". En tenslotte verwacht hij dat, dankzij de hier gevolgde werkwijze, de discussies over de status en de formele procedure (Planologische Kernbeslissing) waarschijnlijk geen beletsel meer vormen voor de totstandkoming van het Nationaal Landschap Noordwest-Overijssel.

In het proefgebied Veluwe, waarover Dorresteyn schrijft, blijkt de tegenstelling natuurbehoud-

landbouw veel minder sterk dan in andere proefgebieden. Dat is niet verwonderlijk want de agrarische belangen zijn er relatief gering. Met Van der Kloet vraag ik mij dan ook af of een groot deel van de Veluwe niet beter als nationaal park kon worden aangewezen. Dorresteyn snijdt overigens een interessant punt aan in zijn beschouwing over de mogelijk toe te passen beheersvormen op de Veluwe. Zijn stelling, dat de huidige verdeling in open en gesloten terreintypen uit een oogpunt van natuur- en landschapsbescherming niet als statisch mag gelden, en dat de handhaving van die bestaande verdeling dan ook geen "must" is, zal tot een boeiende discussie kunnen leiden over het toekomstige landschap van de Veluwe.

Dat landschap kan er in zijn visie wel eens geheel anders uitzien dan het tegenwoordige.

Commentaar vanuit Limburg

M. H. C. Lodewijks

Lid van Gedeputeerde Staten van Limburg, belast met zaken als nationale landschap(s)park(en)

Ter Inleiding

Het Interimadvies Nationale Landschapsparken dat in februari 1975, samen met de nota betreffende nationale parken en de nota betreffende de relatie tussen landbouw en natuur- en landschapsbehoud (de zgn. relatienota) het licht zag, wees het Zuidlimburgse Mergelland aan als één van de vijf proefgebieden nationale landschap(s)park(en), naast Waterland, Veluwe, het gebied rond Winterswijk en Noordwest-Overijssel.

Mijn commentaar moet worden gezien tegen de achtergrond van de Limburgse situatie en de ervaringen die in de afgelopen vijf jaren alhier zijn opgedaan met betrekking tot nationale landschap(s)park(en).

Vijf jaar proefgebied nationaal landschap(spark) Mergelland

Mergelland is een relatief dun bevolkt gebied, dat gelegen is temidden van de steeds sterker verstedelijkte zones van de oostelijke en westelijke Mijnstreek en Maas-

tricht. Door de aanwezigheid van een voor Nederland uniek landschapsschoon, gevormd door de totaliteit van plateaus, heuvelruggen, rivier- en beekdalen, monumenten en beschermde dorpsgezichten stelt het gebied zijn eigen specifieke elsen.

Het provinciaal bestuur, de streek en de georganiseerde landbouw hebben zich van meet af aan positief opgesteld tegenover de aanwijzing van het Mergelland als proefgebied nationaal landschap(spark).

Een provinciale werkgroep stel-